

ĐƯA QUY CHẾ THỰC HIỆN DÂN CHỦ VÀO CUỘC SỐNG

■ TS. NGUYỄN NINH THỰC (*)

Thực hiện Nghị quyết Hội nghị Trung ương 3 (khoá VIII) về phát huy quyền làm chủ của nhân dân, tiếp tục xây dựng Nhà nước Cộng hoà Xã hội chủ nghĩa Việt Nam vững mạnh, trong sạch, Bộ Chính trị khoá VIII quyết định xây dựng quy chế thực hiện dân chủ ở cơ sở. Ban soạn thảo quy chế được thành lập do Tổng Bí thư Đỗ Mười làm Trưởng ban. Cơ sở là những xã, phường, thị trấn, doanh nghiệp, bệnh viện, trường học, viện nghiên cứu, cơ quan hành chính. Ban soạn thảo quyết định chọn ba loại hình cơ sở xây dựng quy chế trước là xã, phường, thị trấn; doanh nghiệp Nhà nước và các cơ quan hành chính từ trung ương đến cấp huyện, trong đó chọn xây dựng quy chế thực hiện dân chủ ở xã, phường, thị trấn làm khâu đột phá. Việc xây dựng quy chế được bắt đầu từ cuối năm 1996.

Công việc đầu tiên là xác định tên của quy chế. Một số ý kiến đầu tiên đặt tên là thiết chế dân chủ ở cơ sở. Ban soạn thảo cho rằng dùng cụm từ "thiết chế" là không được vì dùng cụm từ này người dân khó hiểu và theo từ điển tiếng Việt thì "thiết chế" là "thể chế", "là những quy định, luật lệ của một chế độ xã hội, buộc mọi người phải tuân theo", như thế có nghĩa là thiết chế dân chủ của Nhà nước ta đã có từ khi thành lập nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà, ngày 2-9-1945.

Tên gọi thứ hai được đưa ra là quy chế dân chủ. Ban soạn thảo thấy rằng tên gọi như thế cũng không ổn vì cụm từ "quy chế" đi liền với dân chủ dễ làm cho người ta hiểu là dân chủ áp đặt. Cuối cùng ban soạn thảo thống nhất rằng: dân chủ đã có rồi, nhưng quyền làm

chủ của nhân dân còn bị vi phạm ở nhiều nơi, trên nhiều lĩnh vực; tệ quan liêu, mệnh lệnh, cửa quyền, tham nhũng, sách nhiễu, gây phiền hà cho dân vẫn đang phổ biến và nghiêm trọng nên rất cần phải xây dựng Quy chế bảo đảm thực hiện quyền làm chủ của nhân dân nên lấy tên là quy chế thực hiện dân chủ.

Để xây dựng quy chế, Tổng Bí thư Đỗ Mười chỉ đạo phải đi cơ sở thu thập thông tin và nghe người dân nói. Trong suốt cả năm 1997 đầu năm 1998, đích thân Tổng Bí thư dẫn đoàn đi xuống tận thôn, làng, ấp, bản, tổ dân phố nhiều nơi từ Bắc vào Nam để lắng nghe và thu thập ý kiến đóng góp của nhân dân. Chính vì phương pháp xây dựng rất khoa học, rất sát thực tế nên khi quy chế thực hiện dân chủ ở xã ban hành được nhân dân cả nước đồng tình, ủng hộ và tích cực thực hiện.

Trong quá trình xây dựng quy chế có một số ý kiến chưa đồng tình, cho rằng Trung ương ban hành quy chế sẽ làm giảm hiệu lực của chính quyền địa phương và làm chậm tiến độ xây dựng hạ tầng cơ sở. Do thói quen hành chính hoá, khi cần làm một việc gì thì Đảng uỷ ra chủ trương, Hội đồng nhân dân ra nghị quyết, Ủy ban nhân dân ra quyết định, lập phương án và trực tiếp tổ chức thực hiện. Nếu quy chế ban hành thì gần như mọi việc đều phải đưa ra dân thảo luận, góp ý, thậm chí có việc dân quyết định. Mà dân thì "chín người, mười ý", có những hộ không đồng tình, không đóng góp thì rất khó xử lý hành chính.

Thực tế chứng minh quy chế đã có hiệu quả ngược với ý kiến nêu trên. Nghị quyết, quyết định của Hội đồng nhân dân và Ủy ban nhân dân được nhân dân tham gia ý kiến, cho nên khi ban hành có tính khả thi cao, được

(*) Dự án ADB - Bộ Nội vụ

người dân chấp hành nghiêm chỉnh, hiệu lực của chính quyền được nâng lên rõ rệt. Các công trình, dự án được nhân dân bàn bạc, thảo luận, tham gia và giám sát đều hoàn thành nhanh, gọn, bảo đảm chất lượng, chống được thất thoát, tham ô, lãng phí, bảo vệ được cán bộ. Lý do nêu trên thực tế đã cho thấy là không có cơ sở.

Qua hơn sáu năm, quy chế thực hiện dân chủ ở cơ sở triển khai trên diện rộng và đạt những kết quả cụ thể:

- Nhận thức và ý thức làm chủ của công dân, người lao động đã được nâng lên rõ rệt.

- Tạo ra bầu không khí dân chủ, gắn gũi giữa dân với Đảng, chính quyền và người lãnh đạo.

- Góp phần tích cực và có hiệu quả ngăn chặn nạn tham ô, lãng phí, quan liêu, xây dựng Đảng, chính quyền trong sạch, vững mạnh.

- Thay đổi lề lối làm việc từ quan liêu, mệnh lệnh, hành chính, áp đặt, cửa quyền sang công khai, dân chủ, công bằng, minh bạch.

- Huy động công sức và trí tuệ của nhân dân trong phát triển kinh tế - xã hội, xây dựng đời sống văn hoá và nhất là trong xây dựng cơ sở hạ tầng kỹ thuật.

Tuy nhiên, tổng kết sáu năm triển khai quy chế thực hiện dân chủ ở cơ sở cho thấy: quy chế thực hiện dân chủ ở xã, phường, thị trấn triển khai tốt hơn ở doanh nghiệp Nhà nước và các cơ quan hành chính; tỷ lệ các cơ sở triển khai quy chế tốt, có hiệu quả thấp. Có không ít cơ sở triển khai hình thức "đầu voi đuôi chuột". Có nhiều nguyên nhân, nhưng nguyên nhân chính, rào cản lớn nhất là cán bộ cơ sở, tổng giám đốc, giám đốc các tổng công ty, công ty, doanh nghiệp và người đứng đầu cơ quan hành chính chưa thông, chưa tự giác, chưa chấp hành nghiêm chỉnh Chỉ thị 30 của Bộ Chính trị khoá VIII và các chỉ thị của Thủ tướng Chính phủ. Năm 2001 khi chuẩn bị báo cáo sơ kết ba năm triển khai quy chế, có đồng chí lãnh đạo đã nêu câu hỏi: Nhân dân rất đồng tình ủng hộ quy chế thì đúng rồi, nhưng cán bộ có đồng tình

không? Vì sao quy chế thực hiện dân chủ trong cơ quan hành chính và trong doanh nghiệp Nhà nước triển khai chưa tốt?

Cán bộ cơ sở và người đứng đầu các doanh nghiệp, cơ quan hành chính là người đưa quy chế đến với dân, công chức và người lao động đồng thời là người trực tiếp chỉ đạo triển khai quy chế, nắm sinh mệnh chính trị, đời sống, việc làm của người lao động và công chức. Nếu họ chưa thông, không đồng tình thì quy chế không thể đến với dân và đi vào cuộc sống.

Để thực hiện tốt quy chế, đòi hỏi đội ngũ cán bộ cơ sở, người đứng đầu các doanh nghiệp Nhà nước và các cơ quan hành chính phải dành nhiều công sức, thời gian sâu sát thực tiễn, lắng nghe, tiếp thu tiếng nói của cộng đồng dân cư, người lao động và công chức; phải từ bỏ lề lối làm việc mệnh lệnh, hành chính, áp đặt, cửa quyền đã ăn sâu trở thành thói quen của những người có quyền, có chức; phải khép mình vào kỷ luật, tu dưỡng đạo đức tận tụy phục vụ nhân dân, tôn trọng nhân dân, công tâm, thực sự cầu thị, không dân chủ hình thức, trù dập người dám đấu tranh, góp ý với sai lầm, khuyết điểm của lãnh đạo. Phải từ bỏ thói quen quan cách, hành chính hoá không phải dễ dàng, đơn giản. Đây thật sự là một cuộc cách mạng trong từng cán bộ lãnh đạo. Một mặt, từng cán bộ lãnh đạo phải tự giác, quyết tâm đấu tranh với bản thân; đồng thời phải tăng cường sự lãnh đạo của cấp uỷ Đảng, cấp trên thường xuyên theo dõi, đôn đốc, kiểm tra và xử lý nghiêm minh những cán bộ thiếu tích cực, thậm chí cản trở trong việc triển khai quy chế.

Để đấu tranh chống tham nhũng và thực hiện chương trình cải cách hành chính có hiệu quả, trong nhiều hội nghị quan trọng và trong các cuộc tiếp xúc cử tri, Tổng Bí thư Nông Đức Mạnh và Thủ tướng Phan Văn Khải đã chỉ rõ phải triển khai thật tốt quy chế thực hiện dân chủ ở cơ sở. Những quy định trong các quy chế phải trở thành nền nếp làm việc thường xuyên, lâu dài trong hệ thống chính trị các cấp, nhất là ở cấp cơ sở. ■